

17.11.2014

Dnro 5448/4/13

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Juha Haapamäki

POLIISIPÄÄLLIKÖ SAI MOITTEET KIAKKOVIERAS-LAUSUNNOSTA

1 KANTELOT

Kantelijat arvostelivat kanteluissaan Pirkanmaan poliisilaitoksen poliisipäällikön --- lausuntoja itsenäisyyspäivänä 2013 Tampereella sattuneista tapahtumista (dnrot 5448/4/13, 5449/4/13, 5450/4/13, 5532/4/13, 5726/4/13, 5727/4/13 ja 141/4/14). Erityisesti he arvostelivat sitä, että 7.12.2013 tiedotustilaisuudessa poliisipäällikkö --- oli todennut, että kyse ei ollut mielenosoituksesta vaan kyseessä oli rosvojoukko, joka oli kokoontunut häiriköimään. Lisäksi kyseenalaistettiin se, voiko Poliisipäällikön johtama Pirkanmaan poliisilaitos enää tällaisten lausuntojen jälkeen uskottavan puolueettomasti suorittaa esitutkintaa tapahtumista.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta antoi selvityksen nykyisen Sisä-Suomen poliisilaitoksen poliisipäällikkö --- ja lausunnon Poliisihallitus.

Lisäksi on tutustuttu tallenteeseen kantelujen kohteena olevasta tiedotustilaisuudesta (YLE Areena, <http://areena.yle.fi/tv/2102885>).

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumatietoja

Tasavallan presidentin itsenäisyyspäivän juhlavastaaotto järjestettiin 6.12.2013 Tampere-talossa. Poliisilla oli tiedossa, että juhlien vastainen mielenosoitus nimeltään Kiakkovieras-tapahtuma oli odotettavissa. Poliisi ei yrityksistä huolimatta tavoittanut tuon tapahtuman vastuullista järjestäjää ja varauduttiin myös väkivaltaisen mielenilmaisun mahdollisuuteen. Tampere-talon ympärille pystytettiin aitoja ja paikalle varattiin erikoiskoulutettuja poliisimiehiä, koiria ja hevosia.

Itsenäisyyspäivänä klo 16 aikaan väkijoukkoa alkoi kerääntyä Tammelantorille. Klo 17 jälkeen 200–250 hengen joukko lähti kohti Tampere-taloa. Poliisin ohjauksessa matka johti Sorsapuistoon, minne poliisi oli osoittanut paikan aitojen taakse. Siellä väkijoukosta lähdettiin kohti aitoja niitä kaataen. Mellakkavarusteissa olleet poliisit ja ratsupoliisit työnsivät joukkoa taaksepäin estäen pääsyn Tampere-talolle.

Seuraavaksi väkijoukko suuntasi kohti Keskustoria. Matkalla jotkut heistä hajottivat muun muassa ikkunoita ja vahingoittivat autoja. Harventunut joukko palasi Tampere-talolle ja pyrki taas aidatulle alueelle kello 20 aikaan. Poliisi antoi hajaantumiskäskyn ja alkoi tämän jälkeen ottaa epäiltyjä kiinni. Kaikkiaan poliisi otti kiinni 28 henkilöä.

Pirkanmaan poliisilaitos järjesti seuraavana päivän 7.12.2013 tiedotustilaisuuden. Sen aluksi

poliisipäällikkö --- kommentoi tapahtumia. Hän totesi muun muassa, että kyse ei ollut mielenosoituksesta vaan kyseessä oli rosvojoukko, joka oli varta vasten kokoontunut häiriköimään.

3.2 Kannanotot

3.2.1 Poliisipäällikkö --- lausunnot tiedotustilaisuudessa

Oikeusohjeita

Valtion virkamieslain 14 §:n 2 momentin mukaan virkamiehen on käyttäydyttävä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla.

Tapahtuma-aikaan voimassa olleen poliisilain 2 §:n 1 momentin mukaan poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen. Poliisimiehen on mainitun poliisilain 9 c §:n mukaan virassa ja yksityiselämässään käyttäydyttävä siten, ettei hänen käyttäytymisensä ole omiaan vaaranlamaan luottamusta poliisille kuuluvien tehtävien asianmukaiseen hoitoon. Arvioitaessa poliisimiehen käyttäytymistä otetaan huomioon hänen asemansa ja tehtävänsä poliisihallinnossa.

Poliisipäällikkö --- selvitys

Poliisipäällikkö --- mukaan hänen osuutensa tiedotustilaisuudessa rajoittui avauspuheenvuoroon ja sen yhteydessä esitettyyn yleiseen luonnehdintaan tapahtumista, mielenilmaisusta ja poliisin toiminnasta. Hän toteaa termin "rosvojoukko" tarkoituksena olleen luonnehtia kyseistä kokoontumista siinä mielessä, että tilaisuuden luonne ei ollut sellainen, mitä kokoontumislaissa tarkoitetaan mielenosoituksella. Kokoontumisen tarkoituksena ei hänen mukaansa ollut sananvapauden käyttäminen tai mielipiteen ilmaiseminen vaan häiriön aiheuttaminen.

--- ei ole sanavalinnoillaan tarkoittanut väittää, että kaikki tapahtumaan osallistuneet henkilöt olisivat syyllistyneet rikosiin eikä tarkoitus ollut ottaa kantaa siihen, millaisiin rikosiin toiminnan yhteydessä oli syyllistytty. Termin "rosvojoukko" käyttö ei ollut merkityssisällöltään oikeudellinen vaan puhekielinen, tosin jossain määrin provosoiva ilmaus, jonka voisi rinnastaa ilmaukseen "häiriköporukka".

Poliisihallituksen lausunto

Poliisihallituksen mukaan poliisipäällikön käyttäytymiselle voidaan asettaa tavallistakin voimakkaampi odotusarvo neutraalista ja asianmukaisesta käyttäytymisestä. Tämä korostuu erityisesti sen vuoksi, että yksikkönsä päällikkönä poliisipäällikkö edustaa toimialueellaan merkittävää julkista valtaa käyttävää viranomaista ja hänen lausumillaan on perustellusti vaikutusta siihen, millaisia asenteita kyseisen viranomaisen ymmärretään edustavan.

Poliisimiehen kielenkäytölle asetettavia vaatimuksia ei voida tyhjentävästi eritellä, vaan menettelyä on lähtökohtaisesti arvioitava jokaisen yksittäistapauksen erityispiirteet huomioiden. Asianmukaisuuden arvioinnissa on huomioitava se konteksti, jossa lausunto on annettu.

Sinänsä on selvää, että poliisipäällikkö --- on viitannut mielenosoittajiin termillä "rosvojoukko". Terminologisesti käsite "rosvo" ei ole merkityssisällöltään neutraali ja sen

voidaan katsoa jo luonteeltaan pitävän sisällään kannanoton henkilön, tai tässä tapauksessa henkilöjoukon, menettelyn lainvastaisuudesta. Poliisihallitus pitää tehtyä sanavalintaa jossain määrin kritiikille alttiina. Tätä Poliisihallitus perustelee sillä, että tapahtumaan osallistui oletettavasti runsaasti sellaisiakin henkilöitä, joilla ei ole osuutta mielenosoituksen yhteydessä tapahtuneisiin rikoksiin. Poliisipäällikkö --- olisi ollut mahdollisuus välittää sama informaatio sekä oma näkemyksensä tiedotusvälineille myös neutraalimpaa sanamuotoa käyttämällä. Termi "rosvojoukko" on luonteeltaan voimakas ja saattaa tarpeettomasti aiheuttaa vaikutelman jonkinlaisesta asennoitumisesta joukon kaikkiin henkilöihin.

Tiedotustilaisuuden tallenteesta ilmenevä poliisipäällikkö --- lausunto kokonaisuutena huomioon ottaen ei anna sellaista vaikutelmaa, että tämä olisi millään tavoin pyrkinyt leimaamaan yksittäistä henkilöä tai henkilöitä tai että tämän lausunto laajemminkin osoittaisi poliisin negatiivissävyyteistä tai puolueellista suhtautumista tapahtumiin. Lausunto ja tiedotustilaisuus muutoinkin huomioon ottaen --- lausunto ei Poliisihallituksen käsityksen mukaan ole ollut omiaan vaarantamaan luottamusta poliisille kuuluvien tehtävien asianmukaiseen hoitamiseen. Sanavalintojen jossain määrin epätarkoituksenmukaisesta provosointiluonteesta riippumatta on sinänsä riidatonta, että kyseessä olevan henkilöjoukon toiminnan piirissä on tapahtunut useita omaisuus- yms. rikoksia eikä joukon tämän osan toiminnan tarkoituksen voida katsoa asettuvan sanan- tai kokoontumisvapauden käytön ydinalueelle. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan --- lausunnon kriittinen sävy on kiistatta kohdistunut tapahtumaan osallistuneen joukon sellaiseen osaan, joka on syyllistynyt häiriökäyttäytymiseen ja erinäisiin rikoksiin.

Huolimatta kriittisestä näkemyksestä käytettyihin sanamuotoihin nähden, asiassa ei Poliisihallituksen mukaan ole käynyt ilmi seikkoja, joiden perusteella poliisipäällikkö --- voitaisiin katsoa menetelleen poliisimiehelle kuuluvan käyttäytymisvelvollisuuden vastaisesti.

Oma kannanottoni

Voin pitkälti yhtyä Poliisihallituksen lausunnossa esitettyihin näkökohtiin. Korostan itse seuraavia seikkoja.

Se, oliko ja missä mielessä kyse mielenosoituksesta vai ei, ei ole poliisipäällikkö --- menettelyä arvioitaessa keskeistä. Totean kuitenkin, että tapahtuman luonnetta mielenosoituksena ei sinänsä muuta se, että sen yhteydessä syyllistytään rikoksiin tai että siitä ei tehdä kokoontumislain mukaista ennakoilmoitusta. Toki ymmärrän, millä perusteilla --- katsoi, ettei tilaisuuden luonne ollut sellainen, mitä kokoontumislaissa tarkoitetaan mielenosoituksella. Kokoontumisvapaus ja oikeus mielenosoittamiseen koskevat lähtökohtaisesti vain rauhanomaista toimintaa.

Joka tapauksessa Poliisihallituskin toteaa, että tapahtumaan osallistui oletettavasti runsaasti sellaisia henkilöitä, joilla ei ollut osuutta tehtyihin rikoksiin. --- mukaan hänen tarkoituksenaan ei ollut väittää, että kaikki tapahtumaan osallistuneet olisivat syyllistyneet rikoksiin. En epäile tätä, mutta --- on ilmaissut itseään tavalla, joka on antanut perusteita tulkita hänen katsoneen näin olleen. Hän on kategorisesti ja varauksitta puhunut "rosvojoukosta", joka myös ilmauksena on latautunut ja leimaava. --- on itsekin todennut ilmauksen olleen provosoiva, mihin arvioon voin yhtyä. Myös Poliisihallitus on pitänyt tätä sanavalintaa kritiikille alttiina. Tuon ilmauksen käyttäminen ei ole ollut tarpeellista --- käsityksen välittämiseksi – hän olisi voinut ilmaista saman informaation sisällön kärsimättä neutraalistikin. Hän olisi voinut myös tarkentaa sanomaansa (kuten hän on tehnyt minulle antamassaan selvityksessä) ja todeta, ettei hänen tarkoita väittää, että kaikki tapahtumaan osallistuneet henkilöt olisivat syyllistyneet rikoksiin.

On itsestään selvää, että sananvapaus kuuluu myös virkamiehelle. Sellaiset kärjistyksiset ja sanavalinnat, jotka esimerkiksi tiedotusvälineille sallitaan, eivät kuitenkaan välttämättä sovi poliisimiehen virkatehtävässään esittämiksi. Poliisipäälliköltä edellytetään hänen asemansa vuoksi korostetun asiallista käyttäytymistä. On vältettävä antamasta aihetta tulkinnalle poliisin asenteellisuudesta. Korostan, että puheena olevassa tapauksessa oli tiedossa, että --- johtama poliisilaitos tulisi toimittamaan esitutkintoja kyseisten tapahtumien johdosta. Tällöin tulisi varoa sellaisen käsityksen syntymistä, että esitutkintaviranomaisella olisi toimintaa ohjaava yksipuolinen ennakoasenne tapahtumista. Tällaisen käsityksen on osa kantelijoista saanut.

Kun kuitenkin arvioidaan --- tiedotustilaisuudessa esittämää kokonaisuutena, katson, että kyse on kuitenkin vain huonosti harkitusta sanojen valinnasta. Käsitykseni mukaan --- menettelyllä ei ole yleisesti horjutettu luottamusta poliisin puolueettomuuteen. Pidänkin riittävänä, että kiinnitin vastaisen varalle poliisipäällikkö --- huomiota edellä esittämiini näkökohtiin hänen menettelystään.

3.2.2 Pirkanmaan poliisilaitoksen toimittamat esitutkinnot

Esitutkinnan tosiasiallista ja ulkoisesti uskottavaa puolueettomuutta pyritään varmistamaan muun muassa esteellisyyssäätelyllä. Tapahtuma-aikaan voimassa olleen esitutkintalain 16 §:n mukaan

tutkinnanjohtaja tai tutkija on esteellinen

- 1) jos hän tai hänen lähisukulaisensa on asianosainen;
- 2) jos asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa hänelle tai hänen lähisukulaiselleen;
- 3) jos hän tai hänen lähisukulaisensa avustaa tai edustaa asianosaista tai sitä, jolle asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa; 4) jos hän on palvelussuhteessa tai käsiteltävään asiaan liittyvässä toimeksiantosuhteessa asianosaiseen tai siihen, jolle asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa;
- 5) jos hän kuuluu sellaisen yhteisön, säätiön tai julkisoikeudellisen laitoksen hallitukseen, hallintoneuvostoon tai niihin rinnastettavaan toimielimeen, joka on asianosainen taikka jolle asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa; tai
- 6) jos luottamus hänen puolueettomuuteensa muusta erityisestä syystä vaarantuu.

Tässä tapauksessa lähinnä on ajateltavissa, että kyseeseen voisi tulla 6 kohdan esteellisyyssperuste. Tuo esteellisyyssperuste on uuden, 1.1.2014 voimaan tullen esitutkintalain (805/2011) 2 luvun 7 §:ssä samansisältöinen.

Nämä molemmat säännökset lähtevät yksittäisen virkamiehen, ei kokonaisen poliisiyksikön esteellisyydestä. Todettakoon, että uuden esitutkintalain 2 luvun 4 §:n 3 momentin mukaan rikoksen tutkiva poliisiyksikkö tulee tarvittaessa määrätä niin, ettei luottamus esitutkinnan puolueettomuuteen vaarannu. Tämän säännöksen esitöissä (hallituksen esitys 222/2011) on todettu, että tällä säännöksellä on läheinen yhteys siihen esteellisyyssperusteeseen, jonka mukaan esitutkintavirkamies olisi esteellinen, jos luottamus hänen puolueettomuuteensa muusta erityisestä syystä vaarantuu. Totean, että poliisilaitokset ovat sinänsä ennen uutta esitutkintalakiakin voineet sopia esitutkinnan siirrosta, mikäli puolueettomuus- tai muut syyt ovat tätä puoltaneet.

Nykyisen lain esitöiden (HE 222/2010) mukaan nyt puheena olevan esteellisyyttä koskevan yleislausekkeen keskeiseksi merkitykseksi on muodostunut sen arvioiminen, miltä esitutkintavirkamiehen toiminta näyttää ulospäin. Yleisön luottamus esitutkinnan puolueettomuuteen ei saa vaarantua. Kohdassa tarkoitettun syy on oltava ulkopuolisen havaittavissa ja sen puolueettomuutta vaarantavan vaikutuksen tulee olla suunnilleen samanasteinen kuin erikseen määritellyissä esteellisyyssperusteissa.

Katson ensinnäkin, ettei minulla käytettävissäni olevan aineiston perusteella ole aihetta epäillä että Pirkanmaan (1.1.2014 alkaen Sisä-Suomen) poliisilaitoksella olisi laiminlyöty tutkia puheena oleviin tapahtumiin liittyviä epäiltyjä rikoksia puolueettomasti.

Kantelijatkaan eivät tältä osin esitä mitään konkreettista epäilynsä tueksi --- lausuntojen lisäksi, jotka siis sinänsä ovat kahden kantelijan mielestä antaneet aiheen epäillä esitutkintojen asianmukaisuutta. Omasta puolestani en katso, että --- lausunnot olisivat olleet senlaatuaisia, että niiden johdosta olisi objektiivisesti arvioiden perusteltua aihetta epäillä, etteivät tutkinnanjohtajat toimisi riippumattomasti ja puolueettomasti myös epäiltyjen syyttömyyden puolesta puhuvat seikat huomioon ottaen nyt puheena olevissa rikosasioissa.

Tältä osin kantelut eivät anna aihetta toimenpiteisiin.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2.1 esittämäni käsityksen poliisipäällikkö --- menettelystä hänen tietoonsa. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.